

Ken de praktijk...

Onderzoek naar Alert4you 2009-2013

Marielle Balledux en Cécile Chênevert

alert[4]you

Voor extra opvoedexpertise in de kinderopvang

Dit boekje geeft inzicht in de belangrijkste resultaten van het onderzoek naar Alert4you in de periode 2009-2013. Vier jaar waarin er met dank aan alle pilots en Het Kinderopvangfonds een stuk meer kennis is vergaard over wat werkzame factoren zijn in de samenwerking tussen kinderopvang, basisvoorzieningen en de zorg voor jeugd. Tevens bedanken wij het Kohnstamm Instituut | NCKO voor hun bijdrage aan de ontwikkeling van Alert4you. Wat begon als een enkelvoudige (maar niet eenvoudige!) samenwerking tussen kinderopvang en jeugdzorg voor de allerjongsten, werd geleidelijk een sluitend netwerk rondom het kind. Inmiddels is in de praktijk gebleken dat deze manier van werken de pedagogisch medewerkers in de kinderopvang ondersteunt in hun werk voor álle kinderen, het versterkt hun kennis en expertise over het normale opgroeien en opvoeden, ze worden meer 'handelingsbekwaam'. Mede daardoor wordt 'inclusie' van kinderen in de reguliere opvang en onderwijs vergroot: ook kinderen vanuit de jeugdzorg zijn welkom in kinderopvang en onderwijs.

Ken de praktijk laat zien hoezeer Alert4you inmiddels raakt aan de veranderingen rond zorg en onderwijs. Alert4you is de daadwerkelijke transformatie op de werkvloer en biedt een schat aan informatie om dit goed vorm te geven. Daarnaast sluit deze manier van werken naadloos aan bij het kabinetsbeleid voor een effectieve ketenaanpak, bij het gedachtengoed rond demedicaliseren en normaliseren én bij positief jeugd beleid: het versterkt de opvoedkracht aan de basis.

Met deze beweging zien wij echter ook vraagstukken en knelpunten vanuit de praktijk omhoog komen. De grens van wat goed is voor álle kinderen wordt bepaald door kind en ouders en alle betrokken organisaties, maar wordt het meest zicht- en tastbaar in onderwijs en opvang: dat is de plek waar de kinderen (zullen) zijn. Het 'terug-plaatsen' van kinderen uit de jeugdzorg vraagt om grote zorgvuldigheid in handelen, iets wat binnen de huidige context van transitie en transformatie én de crisis in de kinderopvang, geen automatisch gegeven is. Het risico is dat deze groep kinderen 'een experimenteer groep' blijft, wat gezien hun kwetsbare positie zorgelijk is.

Om deze reden pleiten wij voor nader onderzoek naar deze vorm van samenwerking waarin wordt ingezoomd op succesfactoren en knelpunten voor samenwerking met deze specifieke doelgroep, zodat ook deze groep kinderen én hun ouders op gedegen wijze kunnen profiteren van Alert4you.

Marielle Balledux
Cécile Chênevert

Hoe gaat Alert4you verder?

Na dik vier jaar zien we dat Alert4you de kinderschoenen is ontgroeid en volwassen is geworden. Voorzichtig zet het de eerste stappen richting een eigenstandige beweging, die gedragen kan worden door het veld en zonder de ondersteuning van Het Kinderopvangfonds kan.

Het Nederlands Jeugdinstituut zal Alert4you nog de nodige steun in de rug geven. Groot worden gaat immers met vallen op opstaan en een steuntje in de rug is daarbij noodzakelijk.

Het Kinderopvangfonds gaat verder met PACT, dat, staande op de schouders van Alert4you, streeft naar het versterken van de professionele kwaliteit van een sterke pedagogische omgeving voor jonge kinderen, met het verbinden van kennis en expertise uit de kinderopvang, het onderwijs en de zorg.

Ook een kanttekening is op zijn plaats met betrekking tot de actualiteit en de invloed daarvan op Alert4you: in de afgelopen jaren zijn er nogal wat ontwikkelingen en veranderingen geweest in het stelsel van de zorg voor de jeugd. Op sommige momenten heeft dat gezorgd voor een 'boost' in de ontwikkeling van Alert4you, maar soms ook niet.

De huidige ontwikkelingen rondom de wijkteams lijken op de valreep nog een risico met zich mee te brengen. Gemeenten zetten massaal in op de ontwikkeling van deze teams en dit vraagt om daadkracht vanuit wat we weten over wat werkt binnen Alert4you. Laten we al die kennis en ervaring inzetten om ervoor te zorgen dat de wijkteams geen bedreiging vormen voor de verworvenheden van Alert4you, maar dat we juist samen sterker worden in de zorg 'om het kind'; dat de focus van Alert4you overeind blijft: het gaat om het samen doen op de werkvloer, zodat kinderen én ouders gelijk profijt hebben. En dat is ook de grootste kracht van Alert4you, juist in deze maatschappelijk context, want... samen kunnen én weten we meer! Of, zoals een pedagogisch medewerker van de BSO zei: "Samen kan ik het zelf".

Advies

Feiten en cijfers

Wat ooit begon met drie initiatieven, is in ruim vier jaar uitgegroeid tot een beweging die in ruim 80 gemeenten en ongeveer 1000 locaties is ingevoerd.

Wat ooit begon met drie initiatieven, is in ruim vier jaar uitgegroeid tot een beweging die in ruim 80 gemeenten en ongeveer 1000 locaties is ingevoerd.

De eerste pilotfase is gestart met drie pilotlocaties voor de kinderdagopvang (0-4 jaar): Assen met Speelwerk en Yorneo, Amsterdam met Partou en MOC 't Kabouterhuis en Leiden met (toen nog) B4Kids en Cardea. Daar kwamen tijdens de pilotfase nog twee locaties bij: Amersfoort met SKA en Trajectum en Den Helder met kinderopvangorganisatie Den Helder Texel en Parlan. Tegen het eind van deze pilotsfase gaven de pilots aan dat de knelpunten in het omgaan met opvallend gedrag ook spelen bij de pedagogisch medewerkers op de BSO. Ook hier is het belangrijk dat kinderen met opvallend gedrag eerder gesignaleerd en begeleid worden en dat ook ouders beter begeleid worden. Ook hier hebben de pedagogisch medewerkers 'tools' voor nodig. Ook hier is het uitgangspunt het kind zo lang mogelijk op een reguliere BSO te kunnen laten. En tenslotte is ook hier het uitgangspunt: het ondersteunen van de pedagogisch medewerkers zodat zij alle kinderen goed kunnen begeleiden en ondersteunen.

Begin 2012 zijn er acht pilots 'Alert4you inde BSO' gestart: Amersfoort (SKA en SKON met Trajectum en Zandbergen, inmiddels Youké), Arnhem (SKAR en Lindenhout), Assen (Speelwerk, ASKA en Pinokkio met Yorneo), Groningen (SKSG en Elker), Hellendoorn (SKWT en Trias), Hilversum (BINK met Zandbergen en Trompendaal), Hoorn (SKH en Parlan) en Rotterdam (KindeRdam en TriviumLindenhof).

In 2013 is een negende pilot gestart in Lent: basisschool Talent, Kinderopvang KION, JGZ en Entrea Jeugd en Opvoedhulp.

'Van 3 pilots naar 80 actieve gemeenten en 1000 locaties'

in de gemeente

Mieke is 3 jaar en woont bij haar ouders. Zij bezoekt een aantal dagdelen in de week de kinderopvang. Het valt de pedagogisch medewerkers op dat Mieke weinig vriendjes en vriendinnen heeft. Ze speelt veel alleen en het lukt haar weinig tot niet om aansluiting te vinden bij haar leeftijdsgenootjes. Daarnaast hebben pedagogisch medewerkers vragen over de sociaal emotionele ontwikkeling van Mieke. Zij willen graag tips en handvatten hoe ze om kunnen gaan met dit gedrag en hoe zij Mieke kunnen helpen bij het opbouwen van sociale contacten met haar groepsgenootjes.

Voor de pedagogisch medewerkers van Mieke is dit de eerste keer dat zij hulp vragen bij zorgen rondom een kind. Om samen de juiste stappen te nemen is de pedagogische coach op bezoek geweest (ook in de groep) om samen de situatie rondom Mieke (thuis en op de kinderopvang) te bespreken.

Tijdens dit contact werd duidelijk dat een organisatie voor kinder- en jeugdpsychiatrie al betrokken was in dit gezin. Ouders hadden dit verteld aan de pedagogisch medewerker. Na het verkennen van de situatie is gezamenlijk afgesproken dat de pedagogisch medewerkers eerst een gesprek met de ouders hebben om de situatie thuis en op de kinderopvang verder goed door te spreken en zo mogelijk tot afspraken te komen. Tijdens het gesprek met de ouders is afgesproken dat ouders aan de organisatie voor kinder- en jeugdpsychiatrie vragen om contact op te nemen met de kinderopvang en vragen daar een observatie te doen. Vanuit de kinder- en jeugdpsychiatrie is vervolgens geobserveerd en zijn er gesprekken gevoerd met ouders en kinderopvang. Hier is een gezamenlijke aanpak uit voortgekomen.

De pedagogische coach heeft in deze casus de pedagogisch medewerkers ondersteund bij de te volgen weg en de wijze waarop zij dit het beste konden aanpakken. De coach heeft met hen het gesprek met ouders voorbereid en samen met hen bekeken hoe ze aan de kinder-jeugdpsychiatrie konden duidelijk maken dat zij ook graag bij de zorg betrokken wilden worden.

“Ik merk dat ik meer zelfverzekerd een gesprek aan kan gaan met ouders doordat ik het voor bespreek met de pedagogische coach. Zij geeft mij inzicht in wat ik kan zeggen, maar vooral hoe ik het kan zeggen.” (pedagogisch medewerker van Mieke)

De tips en handvatten van de coach zijn voor de pedagogisch medewerkers ook bruikbaar in een volgende situatie. De kinderopvang heeft in deze casus duidelijk positie ingenomen, waardoor er uiteindelijk één gezamenlijk plan van aanpak is ontstaan. De pedagogische coach heeft hierin een coachende rol gehad, maar heeft er voor gekozen om niet zelf in actie te komen en bijvoorbeeld een observatie te doen, maar om aan te sluiten.

Voorbeelden van mogelijke knelpunten

- *Pedagogisch medewerkers maken zich erg veel zorgen over Sem. Zij bespreken dit met de ouders van Sem, maar die staan hier helemaal niet voor open. Zij vinden dat het aan de kinderopvang ligt. De pedagogisch medewerkers besluiten het te laten rusten en later het gesprek nogmaals aan te gaan. Ouders zijn boos en halen Sem van de kinderopvang af. Pedagogisch medewerkers geven aan dat ze hier al bang voor waren en met zorgen over andere kinderen dus maar niet meer het gesprek met ouders aan gaan.*
- *Een pedagogisch medewerker maakt zich zorgen over Linda. De vader van Linda stelt zich echter in de gesprekjes over zijn dochter agressief op. De pedagogisch medewerker vindt het lastig om haar zorgen te bespreken met vader. Haar locatiemanager is slecht benaderbaar voor haar. Ze durft niet te vragen om hulp bij het gesprek met vader, dus blijft ze aanmodderen met Linda op de groep.*
- *De pedagogisch medewerkers van de BSO willen hun zorgen omtrent Ayoub graag bespreken met de juf van de basisschool van Ayoub. Er is goed contact met de juf, maar de ouders van Ayoub vinden het niet goed dat er informatie wordt uitgewisseld. Hierdoor is het voor de BSO lastig om één lijn te trekken in de zorg die zij Ayoub kunnen bieden.*

Eén plan voor Mieke

Lessen voor het land

Wat zijn nu de kritische succesfactoren in de samenwerking tussen opvang en jeugd en opvoedhulp? Op basis van wat we weten uit vier jaar onderzoek destilleren we een aantal cruciale factoren en benoemen een aantal meer procesmatige randvoorwaarden. Ze worden geïllustreerd met citaten vanuit de praktijk.

Coaching on the job: de motor van Alert4you

Coaching on the job blijkt de succesformule van Alert4you. Het ondersteunt pedagogisch medewerkers bij het daadwerkelijk toepassen van het geleerde in de praktijk. Het bevordert het anders naar kinderen kijken. De bevestiging van de 'onderbuik gevoelens' van de pedagogisch medewerkers met betrekking tot kinderen met opvallend gedrag is een stimulans voor het zelfvertrouwen en deskundigheid van de pedagogisch medewerker op de groep. Coaching gaat om complementair samenwerken van pedagogisch medewerkers in de kinderopvang en de

'Coaching on the job? Wij hebben gewoon Anita van Parlan op de groep!'

coach van de jeugdzorg zodat ze elkaar versterken. Daarvoor is het nodig dat zij op 'gelijkwaardig' niveau opereren: de coach is er niet op gericht om 'te vertellen hoe het moet', maar op het samen met de pedagogisch medewerkers expliciteren van hun vraag, hen te ondersteunen en

daardoor hun deskundigheid te versterken. Daarvoor is onderling vertrouwen nodig, een gezamenlijke taal en begrip voor elkaar (kind) visie. Het blijkt daarnaast essentieel dat de coach ervaring heeft met het werken met groepen kinderen en niet primair gericht is op begeleiden van individuele kinderen.

De coach kan breed worden ingezet: zowel voor vragen over één kind, als ook voor vragen over dit kind in de groep of breder over interactie tussen kinderen en over groepsklimaat. Daarnaast kan de coach de pedagogisch medewerker ook ondersteunen in de samenwerking met der ouders. Bedenk daarbij wel dat in de kinderopvang een andere relatie geldt tussen ouders en medewerkers dan in de jeugdzorg.

Randvoorwaarden

- Kijk goed naar de cultuur van de organisaties en de vaardigheden, gewoontes en behoeften van de pedagogisch medewerkers. Dit bepaalt of coaching het beste structureel kan worden ingezet, zodat signalen op tijd worden opgepikt en medewerkers op een zeer laagdrempelige wijze hun vragen kunnen stellen of dat medewerkers voldoende vertrouwd zijn met hun eigen pedagoog als brugfunctie en via die persoon snel de extra ondersteuning kunnen inschakelen.

Structurele coaching in plaats van coaching 'op afroep' draagt in het algemeen meer bij aan laagdrempelige deskundigheidsbevordering, waarin het gewoon wordt om zorgen te bespreken en van elkaar te leren.

- Pas de inzet van de coach aan aan de (zorg)structuur van de kinderopvangorganisatie. Sommige kinderopvangorganisaties hebben een eigen pedagoog of pedagogische staf, die (deels) de zelfde taken kan vervullen als de coach vanuit de jeugdzorg. Kijk goed naar de rol- en taakverdeling tussen de coach en een eventuele eigen pedagoog van de kinderopvangorganisatie zodat er geen overlap plaatsvindt en er geen verwarring ontstaat voor de pedagogisch medewerkers bij wie ze met vragen terecht kunnen. Om de kennisoverdracht tussen wat de coach de pedagogisch medewerkers aanleert te borgen is het belangrijk steeds te focussen op hoe men de geleerde handelingen niet alleen kan toepassen voor het betreffende kind, maar ook voor de andere kinderen. Zo zorgt men ervoor dat de hele groep profiteert en kennis en vaardigheden in een veel breder aspect worden toegepast. Zo wordt vroegsignalering voor één kind vroegstimulering voor alle kinderen. Maak de coach daarom bewust van zijn of haar rol in het borgen van kennis.
- Faciliteer en begeleid deskundigheidsbevordering voor de coaches onderling. De rol van coach is nieuw voor professionals uit de jeugdzorg. Waar ze binnen hun reguliere werk vaak de handen uit de mouwen moeten steken, moeten ze nu meer leren op hun handen te zitten. Zorg daarom ook voor gedegen begeleiding voor de coaches en faciliteer intervisiemomenten tussen coaches onderling zodat zij kennis kunnen delen.

Samenwerking met ouders: Gelijkwaardige partners met hetzelfde belang

Partnerschap met ouders in de zorg 'om het kind' is het uitgangspunt. Daarbij is het niet altijd makkelijk dat ouders in de kinderopvang ook 'klant' zijn: in uiterste instantie, als het niet lukt om dat partnerschap goede vorm te geven, kunnen ouders hun kind gewoon van de opvang afhalen. De samenwerking met ouders blijft voor veel pedagogisch medewerkers een lastig punt. Goede ondersteuning, heldere communicatie en een uitgewerkte visie zijn daarbij cruciale factoren.

Randvoorwaarden

- Zorg voor een uitgewerkte visie over de positie van en samenwerking met ouders en op de taak van pedagogisch medewerkers in de samenwerking met ouders. Daarbij is een antwoord nodig op de volgende vragen: zijn ouders klant of samenwerkingspartners; is het de taak van pedagogisch medewerkers opvallend gedrag van kinderen met de ouders te bespreken, en zo ja: welke mate van ondersteuning ontvangen zij daarbij (al dan niet structureel)? Een uitgewerkte visie verheldert voor pedagogisch medewerkers hoe zij zich moeten opstellen ten opzichte van ouders en is een voorwaarde voor de verdere invulling van deskundigheidsbevordering aan deze medewerkers.
- Communicatie met ouders is altijd van belang en niet alleen 'als er iets aan de hand is'. Als er al een goed contact is, zal de drempel om zorgen en twijfels te bespreken, lager zijn. Daarnaast is het belangrijk dat ouders goed op de hoogte zijn van de aanwezigheid van de coach. Gebruik daarvoor diverse informatiekanalen. Betrek de oudercommissie bij het traject. Informeer ouders tijdens haal- en brengmomenten. Hang de foto van de coach, met haar voornaam, bij de foto's van de pedagogisch medewerkers, zodat ouders haar als 'één van de leidsters' gaan zien

en niet als 'zij van de jeugdzorg'.. Vraag ouders aanwezig te zijn bij de kick-off en tussentijdse evaluaties. Betrek ouders dan ook door steeds het gezamenlijke belang te benadrukken.

- De coach kan een rol spelen in de ondersteuning van de pedagogisch medewerkers bij het voeren van (lastige) gesprekken met ouders en dat kan verschillende vormen aannemen: de coach voert het gesprek (geeft het voorbeeld), de coach en pedagogisch medewerker voeren samen het gesprek met de ouders of de pedagogisch medewerker voert het gesprek zelf en ontvangt hier feedback op. Voor welke vorm wordt gekozen hangt af van de verwachte complexiteit van het gesprek (bijvoorbeeld de verwachte weerstand vanuit de ouders) en de leerbehoefte van de pedagogisch medewerker.

'Ouders zeggen soms: ik betaal dus dan wil ik geen lastige kinderen om mijn kind heen.'

Samenwerking op organisatieniveau: samen op de werkvloer

Alert4you beperkt zich al lang niet meer tot samenwerking tussen kinderopvang en jeugdzorg alleen. Ook het onderwijs, peuterspeelzalen, JGZ, CJG en andere organisaties maken in meer of mindere mate deel uit van de samenwerking. De samenwerking valt of staat met het besef dat gelijkwaardigheid de kern is en de opvang c.q. onderwijs 'in the lead' is. Pedagogisch medewerkers en leerkrachten geven aan wat ze nodig hebben en de coach sluit daarop aan. Samen vormen ze een team in de zorg om het kind.

Randvoorwaarden

- Om te beginnen is het van wezenlijk belang om een veilige leeromgeving te creëren en behouden: een omgeving waarin medewerkers op alle niveaus fouten mogen maken, zich gesteund voelen door directe collega's en het management en uitvoerend professionals actief betrokken worden bij de invulling van het project.
- Neem de tijd voor een goede voorbereiding: verdiep je in elkaars organisatiecultuur en inhoudelijke visie. Bepaal wat daarin de gezamenlijke standpunten zijn. Focus op de voordelen voor betrokken partijen. Een gezamenlijke startbijeenkomst (een kick off) kan een goed middel zijn om alle betrokkenen op alle lagen van de organisatie én de ouders vanaf het begin goed te betrekken.
- Investeer actief in voortzetting van de samenwerking en borging ook na de projectfase (die veelal met subsidie wordt bekostigd). Het is essentieel om gedurende de hele pilotfase in te zetten op manieren om de samenwerking structureel voort te kunnen

zetten en goed te kunnen borgen. Bekijk gezamenlijk en binnen ieders eigen organisatie de mogelijkheden om menskracht en financiën anders te besteden. En betrek al in een vroeg stadium het onderwijs, de gemeente en andere belangrijke partners bij het project, bijvoorbeeld door hen te vragen zitting te nemen in een stuurgroep. Nodig stuurgroepleden uit om het project eens op de werkvloer te aanschouwen. Benut tenslotte de opgedane kennis en informatie omtrent Alert4you om je project verder vorm te geven.

- Besteed voor de inhoudelijke inbedding met name aandacht aan de positie van het middenmanagement (zoals het locatiehoofd). Zij is vaak de spil bij implementatie in de organisatie. En probeer niet in één keer de wereld te verbeteren, maar sluit aan bij de openingen die er liggen. Een goede samenwerking met één school/ of één zorgpartner, kan makkelijker worden uitgebreid dan overal tegelijkertijd starten.

Tenslotte is het voor een goede sturing op de samenwerking cruciaal om de uitvoering te monitoren, zodat succesfactoren behouden en geborgd worden en potentiële faalfactoren tijdig bijgesteld kunnen worden.

'De concurrentie wordt aan de kant gezet. Het gaat om inhoud, om één hetzelfde doel. Vind ik echt een compliment! Echt heel knap.'

Rosa is een meisje van 10 jaar. Ze woont niet bij haar biologische ouders, maar in een pleeggezin. Er is een gezinsvoogd bij Rosa betrokken. Rosa laat op school veel onrust zien, ze voelt zich snel afgewezen door andere kinderen en zondert zich af. Ze heeft steun en begeleiding nodig van volwassenen. Er is een vermoeden van PDD-NOS. Rosa maakt veel geluiden en is moeilijk te verstaan. De gezinsvoogd twijfelt over de mate van gehechtheid van Rosa.

Rosa is gedurende het raadsonderzoek onderzocht door de GGZ. Het eerste advies van de GGZ was dat residentiële opname voor Rosa het meest passend zou zijn. Omdat Rosa zich toch, in positieve zin, ontwikkelde werd uiteindelijk in plaats van een residentiële opname een vorm van dagbehandeling geadviseerd door de GGZ. Rosa werd aangemeld bij een jeugdzorginstelling voor de naschoolse dagbehandeling. Daar heeft ze drie maanden gezeten. Ze heeft geleerd om haar gevoelens meer te uiten, samen te spelen met andere kinderen en beter om te gaan met haar emoties en gevoel.

Na drie maanden heeft Rosa de overstap gemaakt naar een BSO in haar eigen dorp. Er zijn daar meer leeftijdgenootjes, meer vriendinnetjes uit haar eigen buurt: het is een stap naar meer zelfstandigheid. Rosa gaat zelf met de bus naar school en met de fiets naar de BSO en weer naar huis. De indicatie voor de naschoolse dagbehandeling heeft drie maanden doorgelopen. De plaatsing op de BSO is in deze drie maanden begeleid door een pedagogisch ambulant hulpverlener vanuit de jeugdzorginstelling, zij was ook de mentor van Rosa op de naschoolse dagbehandeling.

De pedagogisch ambulant hulpverlener heeft samen met de pedagogisch medewerkers van de BSO gewerkt aan de persoonlijke doelen van Rosa. Zij heeft hen coaching geboden en invulling gegeven aan hun deskundigheidsbevordering. De coaching en de deskundigheidsbevordering heeft indirect ook resultaat gehad voor de andere kinderen op de groep.

‘Voor ons is het belangrijk dat Rosa in haar eigen woonomgeving de hulp heeft gekregen die ze nodig heeft om zich optimaal te ontwikkelen.’

Na de drie maanden is de hulpverlening vanuit de jeugdzorg gestopt. Rosa verblijft nog op de BSO. De medewerkers van de BSO hebben voldoende kennis en instructies gekregen om met haar verder te kunnen op de groep. Als er vragen zijn weten de pedagogisch medewerkers dat zij deze kunnen stellen aan de jeugdzorgmedewerker. De jeugdzorgmedewerker is bereid mee te denken en daar waar wenselijk en mogelijk adviezen te geven hoe te handelen. De lijntjes zijn op deze wijze erg kort, expertise is dichtbij en de werking is preventief.

Voorbeeld van mogelijke knelpunten

- *Nina van 10 jaar heeft na drie maanden naschoolse dagbehandeling nu een plekje op de reguliere BSO. Nina laat druk en ongecontroleerd gedrag zien. Op de BSO mogen alle kinderen vanaf tien jaar wekelijks knutselen met gereedschap. Aangezien Nina ook tien jaar is, mag zij dit ook. Ze blijkt de vrijheid echt nog niet aan te kunnen, en zwaait wild met een schroevendraaier in het rond. De pedagogisch medewerker kan nog net voorkomen dat ze een ander kindje in het oog steekt. De pedagogisch medewerker voelt zich verantwoordelijk en vindt het eng dat ze de andere kinderen onvoldoende veiligheid kan bieden. Ze is ook bang dat de ouders van de andere kinderen kwaad worden en hun kind van de BSO afhaken.*
- *In één BSO groep zitten twee kinderen die vanuit de jeugdzorg komen. De pedagogisch medewerkers hebben veel steun aan de coach vanuit de jeugdzorg die hen begeleidt met beide kinderen. Maar de coach is er niet elke dag en ook niet als de zon begint te schijnen en ze met de groep spontaan buiten willen spelen. Dat blijkt één van de kinderen helemaal niet aan te kunnen. De plotselinge overgang van activiteiten en ruimte is voor hem te groot. Hij raakt volledig in paniek. Uiteindelijk besluiten ze binnen te blijven, terwijl de pedagogisch medewerker dit eigenlijk zielig vindt voor de andere kinderen.*
- *Martin is vijf jaar oud en heeft in behandeling gezeten bij jeugdzorg voor zijn hechtingsstoornis. Jeugdzorg heeft besloten de dagbehandeling voor jonge kinderen af te bouwen. Martin gaat nu driemaal per week naar de BSO. Daar is ook ondersteuning vanuit jeugdzorg. De betrokken coach geeft aan dat het goed gaat met Martin op de BSO. Met wat extra ondersteuning kan hij zich goed handhaven binnen de groep. Maar zijn hechtingsstoornis is nog steeds aanwezig. De coach geeft aan dat ze Martin naast de reguliere BSO echt meer behandeling gunt, zodat hij ook echt vooruit gaat. De plaatsing in de reguliere BSO biedt onvoldoende voor Martin.*

Op de fiets naar de BSO

Onderzoeksthema

Naast alle kennis die we hebben opgedaan, blijven er ook nog vragen liggen die nader onderzoek behoeven. De kern van een aantal belangrijke vragen komt samen is het onderzoeksthema 'Welke modellen zijn geschikt om alle kinderen optimaal op te vangen en te begeleiden binnen de reguliere opvang?'.

Monitoronderzoek en de uitwisseling van kennis en expertise tijdens de afgelopen vier jaar heeft ons een stuk verder gebracht in de beantwoording van dit onderzoeksthema. We kunnen nu drie pijlers onderscheiden die op dit thema van invloed zijn:

Kennis en expertise van de uitvoerend professionals en de complementaire werking daarvan op elkaar

Pedagogisch medewerkers uit de kinderopvang beschikken over voldoende competenties en kennis om een grote groep kinderen uitstekend te begeleiden. Sommige kinderen én ouders vragen echter om extra competenties en kennis om een optimale begeleiding mogelijk te maken. Men kan niet verwachten dat pedagogisch medewerkers dit standaard in huis hebben. Vraag is ook of dat altijd nodig is. De samenwerking met de coach kan hier van grote toegevoegde waarde zijn: zowel in het versterken van de competenties en kennis van pedagogisch medewerkers als in het beperkt 'overnemen' van bepaalde zaken waarin het om een specifieke doelgroep gaat, zoals bijvoorbeeld het voeren van gesprekken met agressieve ouders. Als samenwerkende organisaties is het goed om vooraf en tussentijds goed met elkaar te bespreken waar voor jullie de grens ligt in de samenwerking. Hoeveel invloed mag de coach hebben? Mag de coach onmisbaar zijn

in de samenwerking? En welke taken mag de coach overnemen? En wat juist zeker niet? Verlies hierbij de doelstelling van de samenwerking niet uit het oog: het gaat om het versterken van de kinderopvang en niet om het overnemen van werk. Het is de kunst om de samenwerking tussen coach en pedagogisch medewerkers zo te laten verlopen dat ze elkaar versterken en een complementaire werking hebben op elkaar.

De wijze van samenwerken op organisatieniveau (visie bepaling, mate van pedagogische kwaliteit)

Ook de wijze van samenwerking op organisatieniveau is van invloed op het optimaal kunnen begeleiden en opvangen van alle kinderen. Het is belangrijk dat zowel de kinderopvang als de jeugdzorg voldoet aan een bepaalde pedagogische basiskwaliteit waarin optimale begeleiding van kinderen centraal staat, maar er ook een visie is hoe men dit uitwerkt in de scholing van hun professionals en de relatie met ouders. Daarnaast is het essentieel dat er een gezamenlijke visie op de samenwerking wordt gevormd. Zeker als de samenwerking 'de grens van het mogelijke' bereikt, bijvoorbeeld waarin meerdere kinderen vanuit de jeugdzorg of speciaal onderwijs een plek krijgen in de reguliere kinderopvang. Dit vraagt om intensieve gelijkwaardige en open gesprekvoering tussen de samenwerkingspartners. Een externe, onafhankelijke procesbegeleider

kan hierbij helpend zijn om een samenwerking gedegen op te starten en/of tussentijdse evaluatiegesprekken goed vorm te geven. Betrokken partijen krijgen dan de kans om zich volledig te richten op reflectie en het bereiken van commitment.

Tevens hebben we gemerkt dat de lokale en actuele situatie is van grote invloed op dit thema. Factoren als het wel/niet afbouwen van dagbehandelingsgroepen in de jeugdzorg, de crisis in de kinderopvang, het krimpen van groepen, bepalen mede de grens. Zorgpunt is of het inhoudelijk doel overeind kan blijven staan onder grote druk. Anderzijds kan druk ook zorgen voor actiegerichtheid en kan het de wil tot samenwerken positief beïnvloeden (men heeft elkaar echt nodig). Het zoeken naar kosteneffectiviteit zet organisaties aan tot het zoeken van grenzen.

Randvoorwaardelijke factoren

De randvoorwaardelijke factoren lijken soms bijzaak in de samenwerking met een groot maatschappelijk doel. Toch blijkt uit de praktijk dat juist deze condities doorslaggevend kunnen zijn voor het al dan niet behalen van het doel. Zo leert Alert4you ons dat een aparte plus ruimte (bijvoorbeeld voor de BSO) binnen de reguliere kinderopvang positief is, onder de juiste condities, een meerwaarde kan hebben ten opzichte van aparte dagbehandeling. In het algemeen is van belang is om te zorgen voor variatiemogelijkheid in het gebruik van de ruimtes. Een aantal Alert4you locaties werkt met een rustige, aparte, ruimte voor de kinderen die daar behoefte aan hebben. Zij kunnen daar even 'landen' en vervolgens desgewenst meedoen met de activiteit in de grote groep. Het is prettig als men deze indeling in ruimte flexibel kan gebruiken. Dit vraagt om wat puzzelwerk, zowel praktisch (hoe delen we de ruimtes in?) als in denkwerk (hoe zorgen we continu voor de juiste pedagogisch medewerker-kind ratio?), maar het draagt wel in belangrijke mate bij aan het behalen van ons einddoel. Het biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om een kind bij start

en afsluiting, een rustige omgeving te geven, terwijl het de rest van de tijd wel mee kan doen met de reguliere groep.

In sommige pilots is er een team gevormd bestaande uit een pedagogisch medewerker uit de kinderopvang en een pedagogisch medewerker uit de jeugdzorg (al dan niet HBO geschoold). Dit kan van grote meerwaarde zijn, met name daar waar er veel kinderen zijn met opvallend gedrag. Groot pluspunt is dat collega's uit de kinderopvang en jeugdzorg dan van elkaar leren: de pedagogisch medewerker kinderopvang over het omgaan met en begeleiden van kinderen met opvallend gedrag; de jeugdzorgmedewerker kan veel leren van de 'normaliserende' houding en werkwijze van de pedagogisch medewerker van de kinderopvang.

Pavel is een jongen van 4 jaar die veel dingen laat zien waar de pedagogisch medewerkers vraagtekens bij hebben: Pavel kan niet tegen veranderingen, praat moeilijk, speelt enkel alleen, motoriek is onderontwikkeld en hij maakt weinig tot geen oogcontact. De pedagogisch medewerker heeft aan de coach gevraagd of zij hem wil observeren, omdat ze zich afvraagt of hij naar mening van de coach ook afwijkend gedrag vertoont en waar dat vandaan zou kunnen komen. Pavel is daarnaast ook onder behandeling van een kinderarts, waar hij gecontroleerd wordt op zijn ontwikkeling.

De coach bespreekt in haar structurele bezoek aan de BSO het gedrag van Pavel met de pedagogisch medewerker en vraagt wat de zorgen zijn van de pedagogisch medewerker. De coach observeert Pavel ook op school. De coach adviseert de pedagogisch medewerker om de pictogrammen die men op school ook voor Pavel gebruikt in te zetten. Ze legt uit hoe de pedagogisch medewerker dit kan doen. Daarnaast geeft de pedagogisch medewerker aan dat de komende vakantieperiode, waarin Pavel hele dagen naar de BSO komt, volgens haar veel te druk zijn voor Pavel. Samen besluiten ze dat er een gesprek met ouders moet komen om de gang van zaken en hun oplossingen te bespreken. De coach bereid dit oudergesprek met de pedagogisch medewerker voor (welk taalgebruik hanteer je? Welke boodschap wil je overbrengen?).

In gezamenlijkheid met ouders, locatiemanager, pedagogisch medewerker en coach wordt besloten dat Pavel in de vakantie naar een BSO-plus groep gaat waar de groep een stuk kleiner is en er begeleiding vanuit de jeugdzorgorganisatie op de groep aanwezig is.

De moeder van Pavel heeft ook toestemming gegeven om een externe deskundige naar haar zoon te laten kijken en te observeren voor mogelijk nog meer interventies. Pavel komt tot bloei in de vakantietijd op de BSO-plus groep. Ze besluiten hem daar nog even te houden, aangezien hij er zoveel baat bij heeft. Na enige tijd gaat Pavel met succes weer terug naar de reguliere BSO.

Voorbeeld van mogelijke knelpunten

- *Een reguliere kinderopvang (inclusief BSO) heeft een aparte BSO plus groep opgezet. Deze zit in hetzelfde gebouw als een reguliere opvang. Het is niet rendabel voor de kinderopvang om in veel wijken een aparte plus groep op te bouwen. De kinderen die naar de plus groep kunnen, komen onder andere uit het speciaal onderwijs. Voor hen is de BSO plus groep niet dichtbij huis. Zij worden in een busje vervoerd van school naar de BSO plus. De vraag is of op dit passend is bij de gedachte: hulp makkelijker toegankelijk maken en aansluiten bij de omgeving van het kind. Vraag is ook wat het verschil is met een naschoolse dagbehandeling in de jeugdzorg.*
- *Het creëren van een extra plus groep (en dan met name als dit echt om een aparte groep gaat en aparte locatie gaat), maakt het makkelijker voor de reguliere kinderopvang groepen om 'lastige' kinderen door te schuiven. Dit past juist niet bij het gedachtegoed van Alert4you, waarin we kinderen juist zoveel mogelijk binnen hun eigen omgeving willen laten opgroeien.*

Maatwerk voor Pavel

Verantwoording

Het Kinderopvangfonds vroeg het Nederlands Jeugdinstituut begin 2009 een monitoronderzoek uit te voeren naar de pilots van Alert4you 0-4 jaar. De aanleiding voor Alert4you 0-4 jaar was het vermoeden dat opvallend gedrag van kinderen eerder gesignaleerd zou kunnen worden. Dit is beter voor het welbevinden van kinderen omdat er bij eventuele problemen eerder ingegrepen kan worden.

Kinderen hoeven bij eerdere ondersteuning wellicht niet naar speciale voorzieningen, omdat het knelpunt tijdig wordt opgepakt. Uitgangspunt was dus om kinderen zolang mogelijk in hun eigen omgeving (dus ook kinderopvang) te laten. En indien échte gespecialiseerde hulp noodzakelijk is, de lijntjes korter te maken.

Aan het eind van de pilotperiode bleek er vanuit de kinderopvang behoefte met de inmiddels opgedane kennis en ervaring, het project uit te breiden naar de BSO. In 2012 is daarom gestart, na een landelijke verkenning, met acht (onderzoeks)pilots op diverse plaatsen in het land. Ook hierbij lag de focus op onderzoek naar succesfactoren voor een effectieve inzet van jeugd(gezondheids)zorg in de BSO waardoor meer 'bijzondere' kinderen in de reguliere voorzieningen opgevangen kunnen worden. Gezien de leeftijd van de kinderen werd het onderwijs hier gelijk een belangrijke partner. Het onderzoekstraject besloeg hierbij de periode voorjaar 2012 - najaar 2013.

Type onderzoek

Waar in het onderzoek naar de pilots 0-4 jaar de nadruk lag op de inhoudelijk thema's vroegsignalering (dat gaandeweg ontwikkelde naar 'vroegstimulering'), begeleiding van kinderen en begeleiding van ouders, was de vraag bij de BSO-pilots of alle kinderen inclusief bijzondere kinderen op een reguliere en/of op een bijzondere BSO goed kunnen worden opgevangen en begeleid en hoe de betrokken organisaties dat in samenwerking met elkaar zo goed mogelijk kunnen vormgeven. In beide onderzoeken is de inhoudelijke meerwaarde van Alert4you, namelijk het welbevinden van het kind, leidend. Daarnaast moet ook het functioneren van de groep meegenomen worden: in de kinderopvang gaat het om kinderen in een groep en de groep mag niet 'lijden' onder de aanwezigheid van kinderen met bijzondere behoeften / bijzonder gedrag. Naast deze inhoudelijke onderzoeksvragen was er een procesmatige onderzoeksvraag, namelijk: is het helder waar de grens ligt tussen de reguliere kinderopvang een bijzondere kinderopvang ('plus' opvang) met betrekking tot het gedrag van het kind?

In beide onderzoeken zijn globaal genomen dezelfde (kwalitatieve) onderzoeksinstrumenten ingezet:

- Panelsessies (interactieve werksessies aan de hand van casussen) met pedagogisch medewerkers over hun werkwijze.
- Interview met projectleiders over de stand van zaken betreffende de uitvoering, doelbepaling, samenwerking, kernpunten betreffende de inhoud en benodigdheden voor de voortzetting en borging.
- Interviews met uitvoerend medewerkers jeugdzorg/onderwijs over dezelfde thema's als bij de projectleiders.
- Groepsinterview kinderen (alleen in de BSO) door middel van een spelvorm over onder andere veiligheid, interactie met pedagogisch medewerkers en andere kinderen en het ervaren van structuur en helderheid.
- Groepsinterview ouders (alleen in de BSO) over onder andere kennis van het project, meerwaarde van de samenwerking en resultaten op kindniveau..
- Observeren welbevinden kinderen waarbij is gekeken naar het welbevinden van het kind zelf, het kind in relatie tot de pedagogisch medewerker en het kind in relatie tot andere kinderen.

'De inhoudelijke meerwaarde van Alert4you, namelijk het welbevinden van het kind, is leidend'

Een woord van dank...

We willen alle betrokkenen bij vier jaar onderzoek bedanken:

- Het Kinderopvangfonds vanwege het vertrouwen dat zij in ons hebben gesteld dat we het monitoronderzoek goed zouden uitvoeren. Het was voor ons een zeer boeiend en leerzaam traject dat we met veel enthousiasme en plezier hebben uitgevoerd en voor geen goud hadden willen missen.
- De projectleiders én alle (pedagogisch) medewerkers van kinderopvang, jeugdzorg en onderwijs die ons een kijkje in hun keuken hebben willen geven.
- De ambassadeurs die vanuit hun betrokkenheid bij en inzet voor Alert4you altijd bereid zijn mee te denken.
- Het onderzoeksteam van het NJI: uitermate betrokken en professionele onderzoekers, van wie er twee even tussen uit zijn geweest om twee prachtige meiden op de wereld te zetten en twee anderen zonder enig probleem het onderzoek hebben voortgezet en een projectleider die in alle bewegingen en verandering koersvast overeind bleef.
- En 'last but not least' Gerdi Meyknecht, de programmaleider, voor haar inspirerende en bezielende rol binnen dit traject.

alert[4]you

Voor extra opvoedexpertise in de kinderopvang

Contact

Projectleider NJI: Marielle Balledux
Telefoon 030 - 230 64 64
Email: M.Balledux@nji.nl, www.nji.nl
www.alert4you.nl

Alert4you is een programma van

HETKINDEROPVANGFONDS